

**„KŘESŤANSKÝCH POBOŽNÝCH PANEN VĚNEČEK
POCTIVOSTI“ ALŽBĚTY HOMUTOVÉ Z HARASOVA
A BIBIANY Z PERNŠTEJNA**

Jaroslava KAŠPAROVÁ

Knihovna Vratislava z Pernštejna a Marie Manrique de Lara, jak je známo, se jako celek nedochovala. Část perňštejnského knižního bohatství přešla do jezuitské klementinské koleje (po smrti Jana z Pernštejna a jeho matky Marie Manrique de Lara), zbytek pak vplynul přes Polyxenu z Lobkowicz, dceru Vratislava a Marie, do Roudnické lobkowiczské knihovny, i když se určitý počet knih nachází i ve fondech jiných institucí, kam se dostaly po různých peripetiích na sklonku 18. století, zejména po zrušení jezuitského řádu a zveřejnění klementinských fondů a při fideikomisním dělení majetku roudnických Lobkowiczů přibližně v téže době.¹⁾

Rozsah knižních sbírek Pernštejnů nelze dnes již spolehlivě a přesně určit. U řady exemplářů explicitní provenience chybí, perňštejnský původ jen předpokládáme. Některé knihy je naopak možno identifikovat na základě dochovaných bibliofilských vazeb (heraldické supralibros zubří hlavy pro rodovou perňštejnskou knihovnu, popř. alegorické emblematické supralibros věže odolávající větru a bouři pro osobní knihovnu Marie Manrique de Lara) nebo podle provenienčního zápisu klementinských jezuitů o akvizici knižního odkazu Marie Manrique de Lara z roku 1608,

1) Skutečnost, že knihy z odkazu Marie Manrique de Lara nacházíme ojedinelé i v jiných fondech (zejm. v Universitní knihovně v Brně nebo v knihovně kláštera premonstrátů na Strahově) souvisí ve většině případů s ungarovskou probírkou knižních fondů Veřejné a universitní knihovny na konci 18. století. Co se týká perňštejnských knih ve fondu pražské lobkowické knihovny, je jejich existence v knihovně mladší větve roudnických Lobkowiczů logicky vysvětlitelná - víme, že fond starší rodové knihovny obohacoval nově založenou knižní sbírku nejen při jejím vzniku koncem 18. století, ale i během dalšího jejího vývoje.

který se dochoval na titulních listech knih, eventuelně podle jejich obsahu a povahy (rukopisy spjaté s osobou Vratislava z Pernštejna).²⁾

S perňštejnskou proveniencí doloženou rukopisnými exlibris či vlastnickými a dedikačními přípisy se však setkáváme ojediněle, takže všechna nová, i náhodná zjištění mohou být pro nás z hlediska našich dosavadních kusých informací zajímavá a cenná.

Nedávná identifikace dvou tisků 16. století, jež vlastnila nikoli Polyxena, ale nejmladší z dcer Vratislava a Marie - Bibiana z Pernštejna, ke šťastným nálezům tohoto typu bezesporu patří.

O první knize, zjištěné před několika lety ve fondu Národní knihovny v Praze, odborná literatura již informovala.³⁾ Byla ostatně prezentována na výstavě Pernštejnové v českých dějinách v Pardubicích a Prostějově před dvěma lety. Jedná se o exemplář jednoho z četných vydání dobové oblíbeného díla španělského historika Pedra Mejíi „Historia imperial y cesarea“ (Dějiny imperátorů a císařů), které vyšlo v Antverpách u Petra Bellera roku 1578. V perňštejnské knihovně se nacházelo dokonce dvakrát. Jednou v osobní knihovně Marie Manrique de Lara,⁴⁾ podruhé jako exemplář věnovaný přímo Bibianě, jak to potvrzují dedikační italsky psané milostné veršiky z pera Francesca Gonzagy, markýze de Castiglione, pozdějšího Bibianina manžela. Kdy a za jakých okolností byla kniha darována, nelze bohužel blíže zjistit. Podle intimního charakteru věnování a vzhledem ke skutečnosti, že kniha zůstala v perňštejnských sbírkách, usuzujeme, že ji Bibiana dostala ještě jako svobodná, někdy v druhé polovině 90. let, nejspíš těsně před rokem 1598. Koncem 18. století či možná ještě později přešla do fondu pražské lobkovické knihovny, o čemž svědčí rukopisné přírůstkové a signaturové číslo „2656“ napsané na proužku papíru a nalepené v horním rohu předního přideští. Je totožné s číslem katalogizačního zápisu v původním rukopisném katalogu pražské lobkovické knihovny.⁵⁾ Ve třicátých letech našeho století sdílela kniha osud

2) Blíže J. Kašparová, Ke knihovně Marie Manrique de Lara, in: P. Vorel (red.), Pernštejnové v českých dějinách (Sborník příspěvků z konference konané 8.-9.9. 1993 v Pardubicích), Pardubice 1995, s.299-310.

3) Tamtéž. Srov. též J. Kašparová, České dějiny v díle španělského humanisty 16. století, in: Folia historica bohemia 13, Praha 1990, s.187-120.

4) Tamtéž. Exemplář Roudnické lobkowiczské knihovny, sign. III Fc 19.

5) Exemplář Národní knihovny v Praze, sign. 20 B 80 v dobové zlacené pergamenové vazbě. Viz záznam v nedatovaném rukopisném lokálním katalogu z první poloviny 19. století uloženém v oddělení rukopisů a starých tisků Národní knihovny v Praze bez signatury (pod č.2656). Kniha je zapsána i ve starším jmenném rukopisném katalogu knihovny z počátku 19. století (sv.2 M-Z) uloženém tamtéž (sign. XXIII B 2012).

té části pražské lobkovické knihovny, jež se dostala do knižních sbírek Národní a Universitní knihovny. Tehdejší knihovníci jí sice perňštejnský i lobkovický původ upřeli tím, že ji signaturově postavili mimo sbírku tisků bývalé pražské lobkovické knihovny (dostala signaturu 20, nikoli 65, která byla vyhrazena právě tiskům této nově získané kolekce), nicméně jméno majitelky i dárce hovoří více než výmluvně.

Druhým tiskem, který patřil Bibianě a který se dochoval ve fondu roudnické lobkovické knihovny, je kniha „Křesťanských pobožných panen věnček poctivosti“. Jedná se, jak to vyplývá ze zápisů na předním přideští i na přední předsádce, rovněž o dárek. Tentokrát od přítelkyně, patrně Bibianě značně blízké - od Alžběty Homutové z Harasova, rozené z Cimburka a Tovačova, provdané za vladky Jiřího Homuta z Harasova.

Knížku určenou mladým neprovdaným dívkám sepsal na základě svých kazatelských zkušeností luteránský kněz působící jako farář u sv. Mikuláše v Zeitzu (biskupství naumburské), a věnoval ji sedmi mladým šlechticům, kněžnám z Brunšviku a Lüneburgu.⁶⁾ Do češtiny dílko převedl jeho přítel a spolupracovník Jan Habermann a roku 1581 jej vydal „s nemalým nákladem“, jak sám píše, pražský tiskař Michal Peterle starší.⁷⁾ I on ji v předmluvě k českému vydání věnuje mladým šlechtickým „pannám“, tentokrát šesti dcerám nejvyššího písaře Království českého Michala Španovského z Lisova a na Pacově.⁸⁾

6) O L. Martinovském (Lucas Martini) ani J. Habermannovi (Johann Habermamann/Avenarius, Cheb 1516 - Zeitz 1590, německý luteránský bohoslovec) se mi zatím bohužel nepodařilo zjistit víc než to, co uvádějí v knize oni sami, Jungmann IV. 685, Knihopis 5391 a starší odborná literatura - Josef Jireček, Rukověť, sv.2, s.2 a 17. a Rudolf Wolkán, Böhmens Antheil an der deutschen Literatur des 16. Jahrhunderts, Th. 1. Bibliographie, Prag 1890, n. 271 a n. 280 (tam uveden německý originál tohoto díla Martiniho - "Der Christlichen Jungfrauen Ehrenkrantzlein", vydaný Michalem Peterlem 1580 a 1581; druhé vydání německého tisku s předmlouvou Habermannova, jež zjevně předcházelo vydání českému v témže roce 1581). Biskupství naumburské (podle města Naumburg v Prusku) spadalo v té době pod správu saského kurfirství. Habermann působil v Naumburgu a Zeitzu od roku 1576 jako superintendant.

7) Srov. fol.a 2a Peterleho předmluvy z roku 1581. Michal Peterle starší, činný v letech 1572-1588 (viz K. Chyba, Slovník knihtiskařů v Československu od nejstarších dob do roku 1860, Příloha sborníku PNP Strahovská knihovna 1-15, Praha 1966-1979-1980, s.204). Peterle vydával i jiné německy psané tisky Martinovského a Habermannova. Habermannův německy psaný spis "Vita Christi" vyšel česky na sklonku 16. století dvakrát - Knihopis 1835 (u Michala Peterleho 1579) a Knihopis 2836. Další jeho dílo "Christliche Gebete" přeložil do češtiny Jan Straněnský a dle četných dochovaných vydání bylo patrně velmi oblíbeno (Knihopis 2816 - 1834).

8) K osobě Michala Španovského z Lisova viz např. Ottův slovník naučný, díl 24, s.742-3.

Spisek můžeme zařadit k žánru náboženských vzdělávacích spisů určených ženám, jež se začaly koncem 16. a na počátku 17. století objevovat jako houby po dešti, zejména z pera luteránských a českobratrských autorů. Vedle děl obracejících se ke všem věkovým kategoriím, především pak k ženám vdaným, jimž radí, jak si vést v manželství i v hospodářství, vycházely, většinou v praktickém „kapesním“ vydání, i příručky přinášející poučení speciálně dívkám svobodným. Řadu titulů uvádí ve IV. oddílu své Historie literatury české Josef Jungmann.⁹⁾ Ač byly zjevně oblíbené a velmi čtené (nebo možná právě proto), do dnešních dnů je znám jen zlomek této produkce dochované v několika málo exemplářích, často defektně, nebo unikátně.¹⁰⁾

Zdá se, že autor „Věnečku“ i jeho překladatel měli vyšší výchovné i umělecké ambice než spisovatelé a vydavatelé obdobných příruček tohoto typu. Nemáme sice dostatek dochovaného materiálu, abychom mohli srovnávat,¹¹⁾ ale rozhodně se v tomto případě nejedná o pouhou sbírku rad a pokynů mravokárně nabádající ke zbožnému a příkladnému způsobu života nebo o výčet doporučovaných ctností, jež by měly zdobit křesťanskou dívku. Záměr působit výchovně na mládež nejen kazatelsky, ale také prostřednictvím názorného „uměleckého obrazu“ vedla tyto dva kněze k tomu, aby problematiku zpracovali formou alegorie blízké dívčí duši. Sice průhledné, prostinké, ale ve své době jistě působivé a účinné. Využili symboliky květin a barev: věneček panny je uvit z dvaceti druhů „vonného a ušlechtilého“ kvítí (ctností) rostoucích na zahrádce zvané „pravá církev křesťanská“. Forma alegorického přirovnání je použita i pro vyjádření názoru na způsoby a prostředky, jimiž se má výchova mladých dívek ubírat („záhonky“ a „záhrobečky“, výzdoba a upevnění věnečku pomocí obloučku, barevných šňůrek a hedvábí apod.). Princip ilustrativní názornosti je přítomen i ve výtvarné složce dílka (obrázek šlechtičny vjíjící věneček v květinové zahrádce, přímo „herbářové“ ilustrace jednotlivých

9) Za všechny jmenujme alespoň Kocínovův spis *Abeceda pobožné manželky a rozšafné hospodyně* či Rešátkův překlad díla luteránského kazatele Johanna Mathesia *O stavu manželském (Oeconomia de matrimonium)* a také spisy Jiřího Strejce, Jana Štelcara Želetavského, Jeronýma Stříbrského či Adama Klemense aj.

10) Viz Jungmann IV. 667-7252.

11) Martinovského dílko můžeme např. porovnat s knížkou luteránského kněze, jenž skončil ve vyhnanství, A. Klemense *Rozkoš a zvlíle panenská* z roku 1613 (Knihopis 3961) nebo s anonymní příručkou „*Korunka aneb vínek panenský*“ vydávanou od počátku 17. století s obměněnými názvy až do konce 18. století (v exilu ji mj. vydal roku 1720 Václav Klejch, naposledy vyšla roku 1784 u Václava Turečka v Litomyšli).

vých květin a bylin, názorné zobrazení věnečku, jeho nosných a zdobných částí).

I když Habermannův překlad Martinovského příručky vyšel v češtině patrně jen jednou, byl zřejmě dosti rozšířen, oblíben i čten, a to ve všech společenských vrstvách a dívkami vyznání nekatolického i katolického. Tohoto příručního rádce, jehož četba na rtech dnešní mládeže vyvolává přinejmenším pobavený úsměv, nosily dívky 16. století při sobě jako památníček či modlitební knížku (v závěru dílka je skutečně připojeno z důvodů „volného místa“ i několik modliteb vhodně doplňujících předěšlé rady). Svědčí o tom jak malý formát, tak pozornost, jakou věnovaly majitelky dřevořezové výzdobě knihy (exempláře jsou většinou ručně kolorovány) i její vazbě (výběr druhu vazby, způsob její výzdoby apod.).

Z pěti exemplářů, které jsem měla možnost srovnat,¹²⁾ vyplývá, že nejzajímavější, vazebně i provenienčně nejcennější je ten, jenž se dochoval v roudnické lobkowiczské knihovně. Nejenže je textově kompletní, s ručně kolorovanými dřevořezami, má pozoruhodnou vazbu, byť částečně poškozenu (červenofialový brokát protkávaný zlatými nitkami vytvářejícími květinový dekor), zlacenou bohatě cizelovanou ořízku, ale navíc obsahuje cenné majetnické připisky vypovídající o svých majitelkách a částečně i o společenských poměrech konce 16. století.

Knížka patřila nejprve Alžbětě (zemřela 26.5. 1622), dceři Kryštofa Tovačovského z Cimburka, na Dvorcích a v Tábořsku (zemřel 1593), významného představitele české větve katolicky orientované šlechtické rodiny Cimburků.¹³⁾ Podpis „Alžběta Hohmutova z Cymburka a z Tovačova“ u dvojverší „S bohem a s poctivostí rozmnožuj se mé štěstí“ na přední předsádce knihy je datován rokem 1592, kdy byla Alžběta už dva roky vdaná za Jiřího Homuta z Harasova (zemřel 14.7. 1616), pocházejícího z nekatolické rodiny vladyské, ale „Křesťanských pobožných panen věnček poctivosti“ četla, jak se zdá, především za svobodna. Vzhledem ke stejnému datu v zápisu Bibiany na přídešti (1592) bude nejspíš tento Alžbětin dedikační příspěvek věnováním v upomínku, zápisem do „památ-

12) Kromě lobkowiczského exempláře - sign. IV Dd 91 jsem měla k dispozici exemplář Národní knihovny v Praze, sign. 54 F 151, exemplář Knihovny Národního muzea sign. 36 G 9 a dva exempláře strahovské premonstrátské knihovny sign. B.G.X.84 a sign. B.X.VI.19.

13) K rodu Cimburků viz Ottův slovník naučný, díl 5, s.371-2, R. Bačkovský, *Česká šlechta předbělohorská i pobělohorská na svých sídlech v Čechách a na Moravě a ve svých znacích*, Praha 1948, s.233-4 či R. Procházka, *Genealogisches Handbuch erloschener böhmischer Herrenstandsfamilien*, Neustadt an der Aisch 1973, s.271. Alžbětou roku 1622 tato větev vymřela.

níčku“, mladší přítelkyni, v té době asi patnáctileté.¹⁴⁾ Ta si knihu podepsala (jednou jako „Bibiana a Pernestn“, podruhé „Bibiana z P“), ne příliš srozumitelnou němčinou zapsala sentenci ve smyslu „Miluji v čase, v němž vše trvá krátce“¹⁵⁾ a v téže řeči naznačila vztah mezi oběma přítelkyněmi (označení „gutte freundin alle zeit“ se může vztahovat jak na Bibianu, tak, a to spíš, na Alžbětu). Na otázku, kdy a kde se Alžběta s Bibianou seznámily, je dnes těžké najít odpověď. Jedinou konkrétnější zmínku o tom, kdy mohla životní situace obě dívky svést dohromady, jsem našla v souvislosti s Alžbětinou svatbou s Jiřím Homutem roku 1590, o níž máme zprávy díky rožmberskému kronikáři Václavu Březanovi, a to v jeho Životech posledních Rožmberků v záznamech k roku 1590. V biografii Petra Voka píše: „11. septembris, v outerý po památce Narození Panny Marie, pan Petr Vok z Rožmberka hlučné a oupravné veselí svatební strojiti ráčil na Bechyni služebníku a hejtmanu svému Jiříkovi Homutovi z Harasova, ženichovi s urozenou pannou Alžbětou šlechtičnou z Cimburku, urozeného pána pana Kryštofa Cimburka z Cimburku a na Bělý a paní Anny z Vojislavic dcerou, pannou nevěstou, mnoho poctivých pánů, panen a paní na něm byvše“.¹⁶⁾ Stručnější zmínku o události najdeme i v životopise Viléma z Rožmberka, kde Březan navíc informuje o přítomnosti rožmberského vladaře a jeho manželky, Polyxeny z Pernštejna.¹⁷⁾ Na svatbu Jiřího Homuta, významně se politicky angažujícího nekatolického šlechtice (např. účast na taženích proti Turkům, na obraně Prahy proti Pasovským apod.), působícího stejně jako jeho bratr Jindřich dlouhá léta v rožmberských službách (hejtman města Třeboně, pak hejtman panství Bechyně, od roku 1593 kancléř krumlovský, nejvyšší berník Království českého apod.),¹⁸⁾ byli jistě pozváni nejen hosté

14) Bibiana se narodila okolo roku 1577. Byla asi o 11 let mladší než Polyxena a vdávala se když jí bylo kolem dvaceti let (roku 1598). Žila s manželem Franceskem Gonzagou, markýzem de Castiglione, bratrem světce jezuity Luigiho Gonzagy, v Itálii, kde také 17. února 1616 zemřela.

15) Za pomoci při rozluštění Bibianina německého přípisu děkuji kolegyni dr. M. Svobodové.

16) Citováno podle edice J. Pánka vydané v Praze 1985, díl 2, s. 497.

17) Tamtéž, díl 1, s. 358.

18) K osobě, činnosti Jiřího Homuta z Harasova i k jeho rodu nejen Březan, ale též A. Sedláček, Hrad, zámky a tvrze království českého, díl 3, Praha 1884, s. 42, 137, díl 7, Praha 1890, s. 31-2, díl 15, Praha 1927, s. 66), dále Ottův slovník naučný, díl 11, s. 533, Průvodce po archívních fondech Státního archivu v Třeboni, Praha 1958, sv. 2, s. 53-4, s. 60 a též sv. 4, s. 186, s. 199 a též Sněmy české k roku 1592-4 (zejm. tažení do Uher proti Turkům) a k roku 1611 (zejm. v souvislosti s obesláním stavů českých na hrad Pražský Rudolfem II.).

z okruhu dvora Petra Voka, ale především z širokého urozeného příbuzenstva Rožmberků. A tak se oprávněně můžeme domnívat, že se jí vedle Polyxeny zúčastnila i vdova po Vratislavovi z Pernštejna, Marie Manrique de Lara v doprovodu svých dcer. Zda tomu bylo skutečně tak, zda to mohlo být první setkání Alžběty a Bibiany, či zda k němu došlo dříve a za jiných okolností, ovšem nevíme. Dokážeme si však představit řadu dalších situací vhodných k navázání přátelství...

Nález exempláře Martinovského „Věnečku“ nicméně vypovídá nejen o osobě Alžběty (známe ji blíže především díky dochované korespondenci s dcerou Zuzanou Černínovou, plnou mateřské lásky a vroucího citu),¹⁹⁾ ale zároveň doplňuje některá biografická fakta týkající se perněštejnské rodiny (informací o Bibianině životě není ostatně mnoho) a charakterizuje nepřímo i dobu, v níž dívky žily. Nemám na mysli v této souvislosti jen literární žánr četby, či jazykovou rozdílnost přípisů (Bibiana na rozdíl od Alžběty píše své poznámky německy, zjištění možná poněkud překvapivé, jazykem, který nadto asi příliš dobře neovládá), ale zejména ono bezprostřední samozřejmé soužití lidí s různými ideovými názory. Ve světle bělohorské „tragédie“ někdy zapomínáme, že tolerantní a vstřícná koexistence nábožensky odlišných křídel české společnosti předbělohorského období projevující se na každém kroku (v tomto případě stejný čtenářský vkus bez ohledu na náboženskou víru autora a čtenáře i prostředí, schopnost navazovat přátelské vztahy i sňatek) a dokazující, že u nás žili lidé, kteří si byli vědomi toho, že existují hodnoty nadřazené dogmaticky pojatému náboženskému či politickému přesvědčení, byla v evropském kontextu jistým specifíkem. Potvrzuje se nám tak skutečnost, kterou známe z jiných souvislostí, fakt, jenž stojí často zcela v rozporu s tím, o čem se nás domácí i cizí oficiální dobové materiály snaží přesvědčit, i s tím, jak je v nich naše společnost konce 16. a počátku 17. století prezentována.²⁰⁾

19) Jiří a Alžběta měly dceru Johanku Eusebii, provdanou za Jana staršího Vlka z Kvítkova, a Zuzanu, vdanou za Jana staršího Černína z Chudenic, syna Humprechta staršího a synovce popraveného Diviše Černína. Alžbětiny dopisy dceři Zuzaně a zeti Janovi z pobělohorského roku 1622 vydal F. Dvorský (Mateř a dcera Zuzany Černínové z Harasova, Praha 1890). K rodině Homutů z Harasova a Vlků z Kvítkova, jejíž někteří členové byli pro své nekatolické vyznání postiženi ztrátou majetku a odešli do exilu, viz T. V. Bílek, Dějiny konfiskací v Čechách po roce 1618, sv. 1, Praha 1882, s. LXX-XIII, s. 164-5 a sv. 2, Praha 1883, s. 883-4.

20) Např. španělský katolický spisovatel Pedro Cornejo, autor několika politických spisů, v nichž líčí náboženské spory v Nizozemí a Francii, pobývající i v našich zemích. Blíže J. Kašparová, Historia de las civiles guerras y rebelión de Flandes - vzácný španělský tisk pražské provenience, in: Folia historica bohemia 9, Praha 1985, s. 536-542 (konkrétně Příloha, s. 541-2).

**„De doncellas cristianas devotas coronilla de honestidad“
perteneciente a Alžběta Homutová de Harasov
y Bibiana de Pernestán
(Zusammenfassung)**

La biblioteca de Wratislao de Pernestán y su esposa María Manrique de Lara no se ha conservado hasta ahora, como es conocido, en su conjunto. Una parte de ella pasó a los fondos del colegio de los Jesuitas de San Clemente en Praga y el resto, entró, por medio de Polyxena, hija de Wratislao y María Manrique, a la biblioteca familiar de los Lobkowicz en Roudnice nad Labem. En general se puede constatar que con los libros „pernestanos“, es decir con los que llevan notas marginales, exlibris escritos o supralibros, nos encontramos muy pocas veces. Relacionado con esto, la identificación reciente de dos nuevos libros de la procedencia pernestaniana, es bastante interesante.

Ambos libros pertenecían a Bibiana de Pernestán, hija más joven de Wratislao y María Manrique. El primer representa Historia imperial y cesarea del historiador español Pedro Mejía (Amberes 1578). El ejemplar mencionado ha regalado a Bibiana (como lo atestiguan los versos amorosos dedicados a la misma) su futuro esposo Francesco Gonzaga, marques de Castiglione, probablemente antes del año 1598.

El segundo impreso perteneciente a Bibiana (que se conservó hasta ahora en la biblioteca de los Lobkowicz en Roudnice) „De doncellas cristianas devotas coronilla de honestidad“ obtuvo la misma (como lo confirma la dedicatoria escrita) de su amiga Alžběta Homutová de Harasov, nacida de Cimburk y Tovačov. El tratado pertenece al género de los libros de enseñanza religiosa tan populares entre los autores tanto luteranos como de la iglesia de hermanos checos.

El libro mencionado no es tan interesante en lo que se refiere de su contenido, pero por ser el ejemplo que aclara muy precisamente la complicada situación en la sociedad checa de la época previa de la batalla en la Montaña Blanca, es decir el ambiente muy tolerante y la pacífica convivencia de los católicos y protestantes de tal manera que no la conocemos en otras partes de Europa en aquella época.

**Křestianských/
Bobojných Banen**

**Věneček
Poctivo s'
s'ii.**

**W němž se rosslyčtí gegich S'noští
pod obnyčným K'wyticím f' Wěns
cům náležitým připodobnugň/a
nagewo wykládagň**

Strje:

**Mistra Lukáše Martinovského/
sepsané/s Předmluwau od Doktorá Jao
na Hobermana wydané/ a s pln
ností na Čžesko p'kelože
né.**

ANNO: M. D. LXXXI.

Titulní list "Věnečku".

Emost / verivost / a cvičení /
Best Mládeže zvelebení.

Z toho chce věnček svůj vjíti /
Všimnag se vonného krásného kvíti.

Obrázek šlechtičny vjíjí věnček v květinové zahrádce.